

SZÜKSÉGES-E AZ OSZTATLAN NÉPISKOLÁK RÉSZÉRE KÜLÖN TANTERV?

«A felvetett nagy jelentőségű kérdésben a tanító-egyesületek véleményét kívánom megismerni, mert különösen az osztatlan elemi népiskolákban gyakorlatilag működő tanítókat tartom első sorban hivatottnak arra, hogy irányadó véleményt nyilvánítsanak.»

Tudják-e önök, ki tette ezen nyilatkozatot? Tudják-e önök ki kívánja a tanító-egyesületek véleményét, egy — igénytelen fel fogásom szerint nagy jelentőségű — kérdésben megismerni? Az a férfi, a ki bennünket, szerény népnevelőket, azon népnevelőket, kik fölött biráskodni bármely állásban levő egyének — falusi birák, irnokok, adószedők, stb. — is hivatottnak és feljogosítottaknak érzik magukat, véleménynyilvánításra felhív — nem kevesebb, mint a magyar közoktatásügy fő-fő intézője, a szellemekben az ország első embere, a magyar közoktatásügy minisztere.

Nem is nagyon régen azon magaslatról még így szóltak hozzánk: «Nekem az önök tanácsára nincs szükségem. Ha valamely ügyben tájékoztatást kívánok, itt vannak az én tanácsosaim».

Nem lélekemelő [öntudat-e, nem kell-e, hogy keblünket felmelegítse azon gondolat, hogy ez időszertint véleményt nyilvánítanunk nemcsak szabad, de erre egyenesen felszólítottunk.

Azt hiszem, hogy miniszterünk atyai jóságának, irántunk való bizalmának az által felelünk meg leginkább, ha az elénk adott kérdésben tudásunk teljes erejével, tapasztalatunk minden oldalú megfontolásával, a lehető legőszintebben nyilatkozunk.

A kérdés nagy fontosságát eléggé bizonyítja azon körülmény, hogy az összes elemi népiskolák 71.29 százaléka osztatlan — nem régebben ezen viszony még 79% volt — s a népiskolába járó tanköteleseknek több mint fele ily iskolában nyeri képzettségét.

Szükséges-e ezek részére külön tanterv?

Vegyük fel először is azon esetet, hogy ez iskolák számára külön tanterv szükségessége mondatnék ki. Vajjon követelhető volna-e ez esetben, hogy a mérsékeltén osztott iskola ugyanazon tanterv alapján álljon, melyen a teljesen osztott? Nem természete-

tes következménye volna-e ezen megállapodásnak, hogy külön tanterv követeltetnék a két, három, négy és öt tanítóval bíró iskola számára? De itt még nem volna megállapodás. Ugyan ezen alapon külön tantervet követelhetnének a szőlőmiveléssel, a földműveléssel foglalkozó vidékek iskolái; külön tantervet a nem magyar ajkú vidékek iskolái, külön azon iskolák, melynek növendékei nem magyar ajkúak, de tannyelvül mégis a magyar nyelvet fogadták el. Sőt javaslatba hozatott már azon terv is (L. Néptanítók Lapja 45. szám) — mit egyébként eléggé kárhóztatni nem lehet, mert az által a régi kasztrendszer állíttatnék vissza, — hogy tétessék különbség az elemi és a tulajdonképi népiskola között: az első a középiskolákra készítene elé, az utóbbi nevelné a nép gyermekeit. Nagyon természetes, hogy ezen iskolák mindegyike számára szintén külön tanterv volna készítenő. Hova vezetne ez? A népiskola oly eldarabolására, hogy nincs a föld kerekiségén ember, a ki azok között eligazodni képes volna. Ezt megengednünk egyáltalán nem lehet, nem szabad!

Ezen országnak minden egyes polgára egyenlő jogokkal és egyenlő kötelességekkel bír; a törvény előtt, a választói jog gyakorlásában, a hadkötelezettséget illetőleg mindenki egyenlő: kell tehát, hogy a mindenki számára szükséges alpműveltség megszerzését illetőleg is mindenki ugyanazon törvény, ugyanazon tanterv alatt álljon, — illetőleg jogainak gyakorlására és kötelességeinek teljesítésére ugyanazon tanterv alapján készíttessék elő.

Úgyde sokkal könnyebb ezt kimondani, mint a gyakorlatban végrehajtani. Mert elvitázhatatlan tény, hogy az osztatlan iskola tanítója egy-egy osztálylyal, még a keresztülvihető osztálycsoportosításokkal is, alig több, mint negyedrésznyi óraszámában foglalkozhatik hetenkint, viszonyítva az osztott iskolák tanítójához. Igaz ugyan, hogy az osztatlan iskolákban az egy-egy osztályban levő növendékek száma csekély, és így a tananyag begyakorlásában és számon kérésében sok idő takarítható meg: de az új tananyag közlésére, illetőleg kifejtésére, az osztott iskolákban osztályonként szintén nincs több időre szükség, mint az osztatlanokban. Hogy az idő negyedrészében annyit, mint annak egészében elvégezni nem lehet, az bővebb magyarázatra nem szorúl. Ehhez járúl, hogy az osztatlan iskolák rendszeren kisebb falvakban vannak elhelyezve, hol a tanítási idő tíz hónap helyett csak nyolcz hónap: tehát a tanítási idő rövidebb, azon idő pedig, melyben a növendék a ta-

nultak egy részét rendesen elfelejtí, hosszabb. Az osztatlan iskolák tanulói e mellett a családi körből korlátoltabb képzet- anyaggal lépnek az iskolába, mint az osztott iskolák tanulói. A szegény embernek, mint a kinek gyermekei az osztatlan iskolát látogatják, az élet gondjai miatt, még ha képessége volna is, nincs ideje, hogy gyermekeivel foglalatoskodjék. Ezen hiányt szintén az iskolának kell pótolnia. Ezen kívül figyelmünket nem kerülheti el, hogy az osztatlan iskolák nagyobb számban a nem magyar ajkú vidékeken vannak elhelyezve. Akár elfogadja az iskola tanítási nyelvül az állam nyelvét, akár mint tantárgyat tanítja azt, — ez iskola olyan-
 nal van még terhelve, a mivel a magyar ajkú, különösen osztott iskolának küzködni nem kell.

Az osztott és osztatlan iskolák viszonyának kutatásánál még egy dologról nem szabad megfeledkeznünk. Az osztott iskolában a tanító egész figyelmét a tárgyalás alatti tananyagra és a tanítandó növendékekre összpontosíthatja. Nem így az osztatlan iskola tanítója: neki e mellett figyelmét a csendes foglalkozások ellenőrzésére s a többi osztályok fegyelmezésére is ki kell terjeszteni. Ebből kitűnik, hogy az osztatlan iskola tanítója ugyanazon időben is a lelki energiát sokkal nagyobb mértékben kimerítő munkát végez, mint az osztott iskola tanítója. Ugy, hogy e szempontból is véve fel a dolgot, az 1868-i 38-ik törvény azon intézkedését, mely az osztatlan iskola tanítóját heti 32 órára kötelezi, az osztott iskola tanítójánál pedig 24—26 órával is megelégszik, — egyenesen inhumánusnak kell kijelentenünk.

Mindezekből az következik, hogy az osztott és osztatlan iskolákat ugyanazon tanterv alá vonni nem lehet, — tehát az elkerülhetetlenbe bele kell nyugodnunk és azt mondanunk: adjunk hát az osztatlan iskoláknak külön tantervet! Ezt tennünk azonban nem lehet, nem szabad; mert ez által az iskola egysége, a leendő polgárok nevelésének egyöntetűsége bontatnék meg. Pedig régen megmondta D'Azelio Massimo, az olasz egység megalkotóinak egyike, még a nagy mű kezdetén: «Mielőtt megalkotnók Olaszország egységét, nekünk olaszokat kell képeznünk!» Midőn az állam a népképviselési alkotmány alapján áll: az iskola egységének megbontása elkerülhetetlenül az állam egységének megbontását vonná maga után.

Vizsgáljuk már most azon módokat, melyek szerint ugyanazon tanterv mellett, az iskola egysége meg volna őrizhető.

Ha az osztott és osztatlan iskolák ugyanazon tanterv szerint működnek, ez esetben a tananyag terjedelmére és a feldolgozás minőségére nézve három eset fordulhat elő.

1. Első esetnek föltételezhető, hogy az osztatlan iskolákban ugyanazon tananyag ugyanazon terjedelemben követeltetik, mint az osztottakban.

2. A tananyag ugyanaz, de feldolgozása terjedelemben a szerint változik, a mint az iskola osztatlan, két, három stb. és hat tanítóval bír.

3. A tananyag némely része ugyanaz és ugyanazon terjedelemben dolgoztatik fel az osztatlan iskolában, mint az osztottban; csakhogy ezen kiszakított részekből annyi vétetik fel, a mennyi az iskola tanítóinak számához képest felvehető.

Vizsgáljuk ezen eseteket.

Hogy az osztatlan iskolában ugyanazon tananyag ugyanazon terjedelemben, mint az az osztottak számára elő van írva, el nem végezhető, az az osztott és osztatlan iskolák helyzetének természetéből önként következik. A ki ellenkezőt állít, az vagy minden emberi erőt meghaladó munkát kíván az osztatlan iskola tanítójától, vagy magát csalja, vagy másokat kíván csalni. Még ha a tanítóban meg volna is a testi és lelki erő a munka elvégzésére, de a növendék lelke szerves jellegű, kinek a nyújtott lelki táplálék megemésztésére és áthasonítására időre van szüksége. A természet törvényei a szellem világában is tekintetbe vételt követelnek.

Lássuk a második esetet. Hogy erre nézve tájékozást szerezünk, csak egy osztatlan iskola számára készült s bármely tantárgyra vonatkozó s a zsenge növendék kezébe szánt könyvecskébe kell bepillantánunk. Vagy van azon könyvecskében határozott rendszer vagy nincs. Az első esetben az egész csupa adat, csupa szám, a tárgy váza, hus, vér és idegek nélküli élettelen holt keret. Hogy életrőlküli anyag éltető hatású nem lehet — az bővebb megokolást nem kíván. Az osztályozások, meghatározások, összevonások csak bővebb magyarázatok után érezhetők meg. Erre pedig, ily rendszer mellett idő nincs. Ha nincs a könyvecskében rendszer, akkor az ép oly keveset ér. Már én nem tehetek róla, de az én szilárd meggyőződése az, hogy a tudomány, legalsó elemeiben is, rendszerben nyújtandó. Épen abban különbözik a tudomány az ismerethalmaztól, hogy az első szerves alakban — rendszerben, — az utóbbi idomtalan tömegben jelenik meg. Az iskolának feladata az,

hogy növendékeit következetes, rendszeres gondolkodásra tanítsa. E cél össze-vissza hányt adatok közlésével el nem érhető. Én ugyan a szabad, minden kézikönyv nélkül való oktatásnak vagyok barátja, mert a kézikönyv használata válaszfal a tanító és tanítvány között, a tanítót a szabad mozgásban gátolja, a növendéket pedig a figyelmetlenségre csábítja («minek hallgassak, úgy is ott van a könyvben», gondolja a növendék). Hogy mégis ezt hoztam fel kiindulási pontul, ennek oka abban keresendő, mivel annak használata túlságosan el van terjedve. De a mi igaz a kézikönyvek alapján való tanításról, ugyanaz érvényes, sőt talán fokozottabb mértékben, a szabad tanításra nézve.

Végül ha a tanítandó tananyagból csak egyes töredékeket szakítunk ki, de ezen töredékeket az osztatlan vagy mérsékeltlen osztott iskolákban ép oly terjedelemben tárgyaljuk, mint a teljesen osztott iskolákban: akkor az így nyújtott műveltség ép oly töredékes, ép oly hézagos, ép oly egyoldalú lesz, mint maga a tananyag.

Az elmondottakból az következnek, hogy az osztott és osztatlan vagy mérsékeltlen osztott iskolák ugyanazon tantervre, mint alapra, nem helyezhetők. A külön tanterv álláspontja a felhozott államérdekek, de különösen a népiskola érdeke szempontjából meg nem engedhető.

Így állván a dolgok, az a kérdés, mi már most a teendő.

A kérdés helyes megoldása végett talán nem lesz felesleges más országok gyakorlatára, illetőleg tanférfaiknak e kérdésben elfoglalt álláspontjára is kiterjeszkedni.

Eddig mi nevelésügyi kérdésekben megszoktuk első sorban a németektől tanácsot kérni. Sajnálattal kell ezúttal kijelentennem, hogy nincs tudomásom felőle, hogy mi a gyakorlat a németeknél, vagy mi a felfogás azok nevelőinél az osztott és osztatlan iskolák viszonyát illetőleg. Hogy e végből tájékoztatást szerezzek, felvettem e kérdést még 1892-ben, illetőleg kifejezést adtam álláspontomnak Dittes Pædagogiumában; majd más alakban a Wormsban megjelenő «Neue Bahnen»-ben 1898-ban. Ez utóbbi esetben dr. Schuerer szerkesztő megígérte, hogy e tárgyra még visszatér; de erre még mind ezideig hiába vártam.

Franciaország tanügyének intézői a különböző helyzetben lévő iskolák közötti eltérést az által kívánták mennél csekélyebb fokra szállítani, hogy lehetőleg kevés fejlődési lépcsőzetet vagy csoportot vettek fel s minden magasabb csoport mértékéül nem az

eltöltött időt, hanem az elért eredményt állították fel. Így Franciaországban a tanköteles kor az 5-dik életévtől a 13-dik életév betöltéséig terjed. Az iskola tanfolyamokra osztatik: van pedig előkészítő tanfolyam (cours préparatoire), elemi tanfolyam (cours élémentaire), közép tanfolyam (cours moyen) és felső tanfolyam. Az előkészítő tanfolyam mértéke, (mely egyébként hiányozhatik is) nincs megállapítva, mert annak munkáját az elemi tanfolyam is végezheti; egyébként bármily csekély eredményt ért is el a növendék, ha nyolczadik évét betöltötte, az elemi tanfolyamba helyeztetik. Hogy e növendék a középső tanfolyamba léphessen, kell, hogy a nyomtatott szöveget folyékonyan olvassa, az írottat megkezdette legyen; előmondás után kisebb mondatokat helyesen le tudjon írni; tudjon két alpműveletet és a szorzótáblát; tudjon jól imádkozni; tudja a káté első részét, s valamit a földrajzból és történelemből. A felső tanfolyamba való belépés föltétele: a nyomtatott és írott szöveg folyékony olvasása, jó és helyesírás, a számtani négy alpműveletben való teljes jártasság, a földrajz és a történelem nagy eseményeinek általános (passable) ismerete. A felső tanfolyamot záró vizsgálat rekeszti ki; ennek mértéke némileg magasabb, mint a mi elemi hatodik osztályunké.

Az 1880-ban Párisban tartott pädagogiai kongresszus a szóban lévő tárgyra nézve a következő határozatot hozta: «Tekintetbe vévén, hogy minden iskolának célja ugyanaz, és hogy annak elérése, bármily módon is, nagy jelentőségű, — a kongresszus azon véleményben van, hogy a népoktatás tanterve minden falusi iskolában egyenlően kötelezővé tétessék és hogy annak szerkesztésében a szajnai (departement-) tanterv legyen irányadó». (L. Manuel de l'enseignement primaire, par Eugen Rende. Paris, 1881.)

Az itt bemutatott vázlatához csak annyit kívánok tenni, hogy a francia falusi vagy osztatlan iskolákban a felső tanfolyam kevés helyen van meg.

Az angol iskolákról a felvetett szempontból keveset mondhatunk. Annyi tény, hogy az angol népnevelési szervezetnek is Achilles-sarka a falusi vagy osztatlan iskola. A tanköteles kor a harmadik életévtől a 14-ik életév betöltéséig; az iskola két tanfolyamú (standard), melyet egy előkészítő tanfolyam előz meg. Az 1862-ben hatályba léptetett ú. n. «Átvizsgált Rendelettar» (Revised Code) szerint, az iskoláknak az államsegélyek (grants) részint az iskolalátogatás, részint a megejtett vizsgálatok mértékéhez képest

engedélyeztettek. «Ezen vizsgálatokon az előléptetések a felsőbb fokba (standard) nem a kor, hanem az osztályok szervezetének (tananyag) megfelelőleg ejtettek meg az iskolában.» Látjuk tehát itt is, hogy az évfolyamok az osztályokkal nem azonosaknak vétettek. Tényleg az angol falusi osztatlan iskolák, a negyedik tanfolyamon túl, nagyon kis mértékben vannak kiépítve. (L. State in its relation to Education, by H. Craik. London, 1896.)

Ime ennyi az, a mit a cultura élén álló nemzetek népiskolai szervezetéből az osztott és osztatlan iskolák viszonyát illetőleg, tájékoztatásul találhatunk. Hát bizony ez nem sok.

Sokkal több és részletesebb tájékoztatást találunk ennél a szóban forgó kérdésre nézve, a kis Románia iskolaszervezetében.

Miként eshetett meg, hogy míg ily fontos kérdésben, mint a milyen az osztott és osztatlan iskolák viszonya, a nagy nemzeteknél határozott iránynyal nem találkozunk, addig ugyanazon kérdésben egy kis nemzetnél törvénybe iktatott rendszerre bukkanunk — nem tudom. Sejttem azonban, hogy erre befolyással lehetett az ország helyzete (agricultur állam), nemkülönben azon körülmény, hogy — az uralkodó családjánál fogva — összeköttetésben van a pedagógiai nagy nemzettel. Bármiként legyen is a dolog, a tény meg van. Használjuk fel az alkalmat, tanuljunk tőle: tanulni, egy kis nemzettől is, nem szégyen.

Romániában — az 1892-ben szentesített törvények és annak végrehajtása céljából kiadott rendeletek szerint — kétféle iskolák vannak, ú. m.: a) városi, b) falusi iskolák. Az utóbbiak ismét 1. magasabb fokú, 2. alsóbb fokú és 3. puszta elemi iskolákra osztatnak be. A tananyag három tanfolyamra osztatik be, ú. m. alsó-, közép- és felső tanfolyamra. Az alsó tanfolyam a puszta, az alsó- és középső tanfolyam az alsó fokú falusi, a teljes tanfolyam a magasabb fokú falusi és városi iskolákban oktattatik: és pedig oly formán, hogy az alsó tanfolyam tananyaga a városi és magasabb fokú falusi iskolák első és második osztályában, a középső tanfolyam tananyaga a városi iskolák harmadik és a felsőbb fokú falusi iskolák harmadik és negyedik osztályában, a felső tanfolyam tananyaga a városi iskolák negyedik és felsőbb fokú falusi iskolák ötödik osztályában dolgoztatik fel.

Ezen szervezetben egy igen fontos elv, nevezetesen a *tananyag azonosságának elve* nyer kifejezést. Ezen elv a tárgyalás alatti kérdésre nézve talán így volna formulázható: az iskola egy-

ségének a tananyag azonosságában kell állnia; minden osztály tananyagának, úgy az osztatlan, mint osztott iskolában, úgy menyenyiség, minőség, mint kiterjedésre nézve, ugyanannak kell lennie: mivel azonban az osztatlan iskolában egy osztályra hasonlíthatlanul kevesebb tanítási idő esik; úgy egy-egy osztálynak tananyaga az osztatlan vagy mérsékeltén osztott iskolában hosszabb időre terjesztendő ki. Milyen egyszerű, milyen természetes ezen elv! És még sem akarják megérteni! Valóságos Columbus tojása.

Kartársaim talán meg fogják nekem bocsátani, ha e pontnál földézem azon indítványt, melyet a fölvetett kérdésben még 1891-ben tettem (I. Népnevelők Lapja, 1891. 6. sz.). Ezen indítvány megvalósítását akkor még jó barátaim is kivihetetlennek tartották. Azt mondták, hogy az én indítványom foganatosítása által a tanítói testület egysége bontatnék fel, stb.

Mielőtt e kifogásra felelek, térjünk vissza a román iskolaszervezetre s vonjuk le abból a következtetést.

Nem mondom én azt, hogy e szervezet mindenben követésre méltó, mely ellen semmi kifogás nem volna tehető: de igen is azt mondom, hogy az, különösen ránk nézve, mint a kik szintén agrárállam vagyunk, felette tanulságos: először, mert a tananyag azonosságának elvét gyakorlatilag megvalósítja, másodsor, mert e téren úttörő.

Mindenek előtt nem helyeselhetem a városi és falusi iskola megjelölést. A falusi iskola, kedvező körülmények mellett, lehet belsőleg ép oly fejlett, sőt fejlettebb, mint egy városi iskola. Sokkal helyesebb volna az osztott és osztatlan iskola elnevezés, az előbbi két, három stb. tanítóval. Mint láttuk továbbá, a román városi népiskolák négy osztályúak. Korunkban a világ már sokkal előhaladottabb, hogysen a minden polgár számára szükséges ismeretanyag négy osztályban, illetőleg négy év alatt elsajátítható lenne. És ha mégis erre törekszünk, a tanulók túlterhelése elkerülhetlen; a mint ez a szó alatti tanterv részleteiből világosan ki is tűnik és pedig legfeltűnőbbben a számtan tanmenetében. Ugyanis az első osztály számára az 1—100-ig menő számkör, a második osztályra az egész számokkal való számolás és a tizedes törtek, a harmadik osztályra a közönséges törtek, a régi és új mértékek, a negyedik osztályra az egyszerű és összetett hármasszabály és egyéb polgári ügyszámítások vannak előírva. A közönséges törtek egy kilencz, a hármasszabály egy tíz éves gyermek számára sokkal

nagyobb mértékben tápláló szellemi tápanyagok, hogyses azok azt, ezen korban megemésztteni képesek lennének. És így van ez, kisebb-nagyobb mértékben a többi tantárgyakkal is. Nem helyeselhető továbbá, hogy ezen szervezetről a népiskoláknak a középiskolákra előkészítő jellege túlságos mértékben kidomborodik. A népiskola kell, hogy első sorban öncélú intézet legyen, s ha módosításra, alkalmazkodásra van szükség, ne a népiskola alkalmazkodjék a középiskolához, hanem megfordítva a középiskola a népiskolához. Ezt kívánja a népiskolának alapvető jellege is.

Lássuk már most, hogy az előzők után minő alakot kellene népiskolánknak öltenie.

Mindenek előtt elkerülhetlennék vélem, hogy a tankötelezettség kora, a mindennapi iskolát illetőleg, legalább a 14. életév betöltéséig kiterjesztessék; legfeljebb annyi engedményt lehetne tenni, hogy a 12 éven túl lévő gyermekek, a nyári mezei munkák ideje alatt, az iskolalátogatás alól felmentessenek. Ez elkerülhetlen szükségesség. A 12. évtől a húszig menő kor, mint a mely utóbbi már olyan kor, hogy a tanultak értékének tudatával bír s e mellett már van alkalma azokat a gyakorlatban értékesíteni, sokkal nagyobb idő ahhoz — mert az ismétlőiskola csak a papiroson van meg —, hogyses az ifjú ezen idő alatt az iskolában tanultakat majdnem teljesen elfelejtse. Azonkívül az ifjú és hajadon ezen idő alatt van, erkölcsileg is, a legtöbb veszélynek kitéve. A tankötelezettség 12 évével a culturállamok között mi úgysis az utolsó helyen állunk; mások 14—15 évnél vannak, s 18-at sürgetnek. Ez tovább így nem maradhat.

A mi a mi hatosztályos népiskolai rendszerünket illeti, ezt a jövőben is megtartandónak vélném: mert ez először történeti tradícióval — már Comenius így állapította ezt meg —, másodsor törvényes alappal bír, így fogadta el azt az 1868-ik évi XXXVIII. törvényzcikk; és így ezen rendszer már mintegy a nemzet vérébe átment.

A mi a tananyag azonosságának elvét illeti, az ezen rendszerbe a következő módon volna beillesztendő: az osztott iskola négy első osztályának¹ tananyaga az osztatlan iskolában hat évre; a két tanítóval bíróban öt évre terjesztetnék ki; a három vagy több tanítóval bíró iskola egy-egy osztály tananyagát már elvégezhetné. Nagyon jól tudom én azt, hogy az osztatlan és mérsekeltlen osztott iskola közvetlen tanítási ideje még így sem felel

meg az osztott iskola tanítási idejének; de ezen körülmény részint a növendékek nagyobb érettsége, részint a csendes foglalkozások, továbbá — noha a Bell-Lancaster-féle rendszernek nem nagy barátja vagyok — a nagyobb növendékeknek az ifjabbak technikai gyakorlatai és a tananyag begyakorlásánál való segítségül vétele által volna kiegyenlíthető. Az ötödik és hatodik osztály tananyaga az osztatlan iskolában a hetedik és nyolczadik évre a két tanítóval bíró iskolában a hatodik és hetedik évre esnek. Nagyobb községekben a népiskola hat osztályához az egy-, két- vagy három osztálylyal bíró földmívelési-, ipari- és kereskedelmi színezettel berendezett polgári iskola csatoltatnék. És pedig ott, hol a népiskolában csak két tanító van, egy-egy évfolyamú polgári iskola is elégséges volna; hol már több tanító működik, a polgári iskolának is két vagy három osztálylyal kellene bírnia. Az így szervezett polgári iskola volna aztán igazán polgári iskola; a mostani polgári iskola legfeljebb alsóbb fokú hivatalnokokat képző intézet; legkedvezőbb esetben helyettesíti a helyileg hiányzó reáliskolát vagy gymnasiumot.

Föltéven azon esetet, hogy a tankötelezettség a jelenlegi keretben marad, akkor az ötödik és hatodik osztály tananyaga, illetőleg az utolsó — a két tanítóval bíró iskolánál — az ismétlő iskola számára maradna. Hogy ezen iskolák, ez idő szerint, egyáltalán nem boldogulnak, a legjobb esetben is csak tengődnek, azok tartalom hiányának, illetőleg azon körülménynek tudható be, hogy nincs számukra meghatározott tananyag előírva.

Mint már fentebb is említettem, ezen szervezet mellett is az osztatlan és mérsékeltén osztott iskolákban az egyes tantárgyak tanítására fordított idő nem felel meg azon időnek, mely az osztott iskolákban ugyanazon tantárgyak tanítására fordítatik. Hogy tehát az első fajta iskolákban is a tanító minden növendékkel minél többet foglalkozhassék, mert csak a közvetlen foglalkozás biztosíthatja a teljes sikert; némely tantárgyban és osztályban csoportosításra van szükség. Ilyen csoportosítások, igénytelen fel fogásom szerint, a következő tantárgyakban és osztályokban létesíthetők: 1. a vallásban a három alsó és három felső osztályban; 2. az olvasás és írásban a harmadik és negyedik, továbbá az ötödik és hatodik osztályban; 3. a földrajzban a negyedik és ötödik osztályban; 4. a történelem és alkotmánytan az ötödik és hatodik osztályban; 5. a természetrajz az ötödik és hatodik osz-

tályban; 6. a természettan szintén az ötödik és hatodik osztályban; 7. ének és 8. testgyakorlás a három alsó és három felső osztályban. Ezen csoportosítások bővebb megokolását fölöslegesnek vélem, mivel azok magyarázatukat részint a tárgy természetében, részint a növendékek fejlettségi fokában találják.

Ezen szervezet mellett nagyon természetes, hogy a külön olvasó, esetleg a külön tankönyv kérdése teljesen elesik.

Csak ilyenmű szervezet által felelhet meg a népiskola nemes feladatának, ily módon válhatik azzá, a minek lennie kell — igazi népnevelő-intézet. Más oldalról csak így végezheti a továbbmenő intézetek számára is előkészítő szerepét. Ha a népiskolától erejét meghaladó munkát követelünk; ha azt kívánjuk tőle, hogy az osztatlan iskola negyedrésnyi idő alatt annyit végezzen, mint az osztott a teljes idő alatt; ha az osztatlan iskola tanítóját, a nélkül, hogy erre nekik időt engednénk, arra szorítjuk, hogy a törvény betűinek megfelelően, illetőleg a különböző tantárgyakkal növendékeit teletöltsék, — akkor a legszükségesebbet kell elhanyagolnia az írás- és olvasásban való szabatosságot és folyékonyágot s a számolás elemeiben való jártasságot. Az emlékezetbe tömött az iskolából való kilépés után csakhamar elpárolog és az iskolázott ifjú és hajadon ott van, a hol a teljesen iskolázatlan; mert az elfeledetteket feléleszteni nem képes, mivel nincs birtokában ahhoz a kulcsnak, t. i. az olvasásnak, nevezetesen a kedvvel és készséggel olvasásnak. Hogy az alapok hiányos lerakása, a továbbtanulóknál is, mily botránykő: erről a középiskolák első-második osztályainak bukottjai elég szomorúan tanúskodnak.

Tehát ugyanazon tanterv, ugyanazon tananyag az osztott és osztatlan iskolák számára, de megfelelő idő!

Znióváralja.

SOMOGYI GÉZA.